

<https://www.biodiversitylibrary.org/>

Het gezantschap der Neerlandtsche Oost-Indische Compagnie, aan den grooten Tartarischen Cham, den tegenwoordigen keizer van China : waar in de gedenkwaardigste geschiedenissen, die onder het reizen door de Sineesche landschappen, Quantung, Kiangsi, Nanking, Xantung en Peking, en aan het keizerlijke hof te Peking, sedert den jare 1655 tot 1657 zijn voorgevallen, op het bondigste verhandelt worden : beffens een naukeurige Beschryving der Sineesche steden, dorpen, regeering, wetenschappen, hantwerken, zeden, godsdiensten, gebouwen, drachten, schepen, bergen, gewassen, dieren, &c. en oorlogen tegen de Tartars : verciert men over de 150 afbeeldsels, na't leven in Sina getekent

t'Amsterdam, By Jacob van Meurs, anno 1665

<https://www.biodiversitylibrary.org/bibliography/62593>

Item: <https://www.biodiversitylibrary.org/item/127393>

Page(s): Illustration, Title Page, Page 1, Page 149, Page 150, Page 151, Page 152, Page 153, Page 154, Page 155

Holding Institution: Smithsonian Libraries

Sponsored by: Metropolitan New York Library Council - METRO

Generated 11 August 2022 4:44 AM

<https://www.biodiversitylibrary.org/pdf4/1498081i00127393.pdf>

This page intentionally left blank.

H E T
GEZANTSCHAP

Der Neêrlandtsche Oost-Indische Compagnie,

A A N D E N
G R O O T E N
TARTARISCHEN CHAM,

Den tegenwoordigen

KEIZER VAN CHINA:

W A A R I N

De gedenkwaardigste Geschiedenissen, die onder het reizen door de Sineefche Landtschappen, Quantung, Kiangfi, Nanking, Xantung en Peking, en aan het Keizerlijke Hof te Peking, sedert den jare 1655. tot 1657. zijn voorgevallen, op het bondigste verhandelt worden.

B E N E F F E N S

Een Naukeurige Beschryving der Sineefche Steden, Dorpen, Regeering, Wetenschappen, Hantwerken, Zeden, Godsdiensten, Gebouwen, Drachten, Schepen, Bergen, Gewassen, Dieren, &c. en Oorlogen tegen de Tartars.

Verciert met over de 150. Afbeeldfels, na 't leven in Sina getekent: En beschreven

D O O R

J O A N N I E U H O F;

Toen eerste Hofmeester des Gezantschaps, tegenwoordig Opperhooft in COYLAN.

A M S T E R D A M,

By **JACOB VAN MEURS**, Boekverkooper en Plaatsnijder,
op de Keyzers-graft, schuyn over de Westers-marct,
in de Stadt Meurs. ANNO 1665.

Algemeene Beschryving

V A N

't R Y K S I N A.

EERSTE HOOFSTUK.

Van de Bestiering, en verscheide hooge Amptenaren in S I N A.

Een regeering

is of een Monarchia,

of een Aristokratia,

of een Demokrasia.

In Sina

voert een eenig Opperhoofd de hoogste heerschappye.

Drie formen van bestieringen vindmen by de Staatkundigen aangeteekent; d'eerste is daar een mensch alleen te gebieden heeft, en alle andere gehoorzamen; en deze wijze van bestiering wort by de Grieken *Monarchia*, als of men *eens-regeering* wilde zeggen, genoemd. De tweede is, daar een zekere vergadering van menschen, daar toe gebooren of verkooren, de heerschappye voert, en alle andere, die buiten deze vergadering zijn, gehoorzamen; deze wijze van bestiering wort op grieks *Aristokratia*, dat zoo veel als *Adel-regeering* gezeit is, genoemd. De derde form van land-bestier is, daar alle menschen, die van natuurs wegen onder een anders voogdye niet staan, als Vrouwen en Kinderen, macht hebben, om in een vergadering te verschijnen, en aldaar met de meeste stemmen, wetten, en uitvoerders der zelve te maken, aan de welken ieder mensch gehoorzaamheit schuldigh is. En deze bestiering is op grieks by de Staatkundigen met den naam van *Demokratia*, als of men op Neêrduitsch *Volks-heersching* zeide, bekend.

In het Rijk van *Sina* is van aller geheugenis her d'eerste form van regeering, daar een eenig perzoon de heerschappye voert, voor goet gekent: want de naam van *Adel-heersching* of

Volks-regeering is by de Sinezen heel onbekent; invoegen wy (gelijk zulks te vooren in 't beschrijven van *Peking* verhaalt staat,) geen kleene moeite hadden om hen te verklaren, op wat wijze deze twee laatste formen van landbestieringen in Europe toegingen. De Koning of Keizer van *Sina*, heeft het leven en de goederen van eenen ieder Onderdaan in zijne macht; hy alleen is volkomen Opperhoofd van allen, zulks de Sineesche bestiering met recht en zonder opspraak, een eenhoofdige of Monarchale bestiering mach genoemd worden.

Wel is waar, dat certijts onder eenen Monarch alleen, de Onderdanen geen minder Eer-tijtelen hadden, als in Europe de Hartogen, Marquisaten, Graven, en diergelijke Vorsten; maar sedert achtien hondert jaren herwaarts, zijn deze tijtelen van byzondere heerschappyen, en deze machten geheel en al den Onderdanen benomen.

De erffenis van 't Rijk sterft van de Vader op de Zoonen, en indien 'er Zoonen ontbrecken, op de naaste Bloedt-verwanten des Konings. Het is ook by de Sinezen een gebruik, dat d'oudtste Zone de bestiering des Rijks aanvaerd, en aan dien van d'Onderdanen hulde en manschap gedaan wort. Alleen leeftmen, dat twee of drie Koningen, in oude tijden, het Rijk voor hunnen doot niet aan hunne Zoonen, die

Het Rijk sterft van den Vader op den Zone of naaste Vrienden.

die by de zelve is, daar uit, en in den wijn te doen trekken, dewijlze anders blaren op de tong bijten. Invoegen een ieder zich wel te wachten heeft, dat hy, bedroogen door de zoete smaak, niet te veel van deze vruchten eed, dewijlze lichtelijk door hare schertheit een ongenoeslijken roden loop veroorzaken. En hoewel deze vrucht heet van aart is, gelijk zulks hare werkingen genoegzaam uitwijzen, zo hebben evenwel de bladen van dit gewas een verkoelende kracht by zich; dewijlze een zuure en zamentrekkende smaak by zich hebben, die alleen in verkoelende gewassen gevonden wort. En zo een edele en aangename smaak heeft deze vrucht, datze in 't eeten als zuiker in den mont smelt, en in zoetigheid van smaak byna geen weerga heeft.

De vrucht
Musa.

In *Quantung* groeit ook een zekre vrucht, *Musa* geheten. De boom, daar aan de vrucht *Musa* groeit, die ook van zommigen d'Indiaansche Vijg genoemd wort, is een zeer schoone boom, en schiet tot de hoogte van achteen en twintigh palmen. De stam van dezen boom bestaat uit verscheidene schorzen, die dicht op malkandre leggen, en heeft de dikte van een mans been. De wortel is ront, dik, en verstrekt een aangenaam voedzel voor d'Olifanten.

De bladen, die negen palmen lang en twee en een half breed zijn, hebben in de lengte een vry dikke zenuwe, zijn aan de bovenste zijde donker, en aan d'onderste bleek-groen. Uit den top van den boom schiet een tros bloemen, die eveneens als de schobben of schilferen van den Pijn-appel by malkandre zitten. Daar na brengt de boom een eenigen tak voort, die zo dik als een arm, en in veele knoppen onderscheiden is; aan ieder van deze knoppen hangen tien of veertien vijgen; invoege aan eenen tak dikwils hondert of tweehondert vijgen zitten. Deze vruchten worden in verscheide soorten onderscheiden: want zommige zijn geel, langwerpigh, aangenaam van smaak en welriekend; andere groen, lang, en mede aangenaam van smaak. Deze vrucht is in 't gemeen weck, vet, taai, zoet, en smaakt den geenen zeer zoet, die de zelve gewoon zyn 't eeten; maar zy valt zwaar om te verteeren, geeft evenwel goet voedzel, en geneest zonderling de hoeft en zinkingen. De gedroogde schillen van de vruchten versterken d'ingewanden en 't hart. Het water of afziedzel, daar in deze schillen gekookt zijn, is zeer goet tegen alle quaataardige koortzen; en het poeder van de schors geneest alle gebreken des herten.

SESTIENDE HOOFSTUK.

Van Gedierten.

Gelijk de milde natuur de gewesten van *Sina* dus met allerlei slag van Boomen, Heesters, Kruiden en Vruchten heeft gezegent, also heeftze de zelve ook niet min vruchtbaar gemaakt, in 't voort-brengen van allerlei bezielde reden-loze schepzelen, als viervoetige Gedierten, Visschen, Vogelen en Ongedierte, daar af ik in dit hoofstuk vervolgens op 't kortste en bondighste zal handelen.

Viervoetige Dieren.

MEn vind door geheel *Sina* zeer veele zodanige Schapen, als in *Perfie* en *Tartarye*; te weten, met lange en dikke staerten, die haar na-slepen, dikwils de zwaarte van veertigh pont hebben, en ongemeen zoet van vleesch vallen.

Schapen.

By de krijgs-hoofstad *Tieki* vallen zeer treffelijke Koe-beesten, die zeer lange, dikke en krult-hairde staerten hebben, die de Sineesche Krijgs-knechten

ten tot cieraat, in plaats van pluimen, op hunne hoofden dragen.

Steen
Nieuwboarg.

By de steden *Cingcheu* en *Tengcheu*, vind men in de maag der Kocien een steen, *Nieuwboarg* geheten, dat is, *De geelte der Kocien*, om dat hy gemeenlijk geel van kleur is. Deze steen is van verscheide grootte, en heeft zomtjits de grootte van een Ganze-Ai; is zo vast niet als de Bezoar-steen, en derhalven ook veel lichter; hoewel hy van de Sineefche Artzen hoger geacht en meer gezocht wort, als de Bezoar. Uitterlijk aan te zien, schijnt hy uit weekachtigh krijt, dat geel en droog is, te bestaan. De Sinezen willen dat deze steen van een zeer koude hoedanigheid is, en de zinkingen, die uit het hoofd komen schieten, zonderling opdroogt. Zy zeggen ook, dat desselfs poeder het kookend en ziedend water terstont stilt en uit de kook helpt, indien het daar in gesineten wort; en dat hy daar-en-boven ook eenen damp uitwaassent, indien maar het minste dropje kout water daar op geleid wort, als ook dat het water terstont in den zelyen trekt.

In 't lantschap *Quantung*, by *Luicheu*, is een dier, dat de Sinezen de *Gezwinde Koe* noemen, dewijl het zo gewint in 't loopen is, dat 'et op eenen dag meer als drie hondert stadiën kan ver loopen. Boven op den kruin is 'et met een langwerpige ronde hoorn gewapent.

Zout-Koe.

In *Cincheu* is een gehoornt dier, dat niet qualik na een Koe gelijkt, en hoornen op 't hoofd heeft, die in wittigheid het elpen-been overtreffen. Dit dier is zeer verzot op zout, waarom ook de Jagers het zelve zakken met zout voor-zetten, dat het zo hettigh en graag na is, dat het zich zelf, om zo te spreken, vergeet, en zich liever wil laten vast binden, dan met de tong aan deze zout-zakken niet te likken, en op de zelve wijze wort dit dier ook gevangen en gedoot.

Varkens.

In 't lantschap *Kiangsi*, voornamelyk by de stad *Nanchang*, mestenze buiten en binnen de stad de Zwijnen met groote naerftigheid; en in zo groot een menigte vind men de zelve binnen de stad, dat men nauiliks van we-

gen de menigte der Zwijnen de straten begaan kan. De straten zyn evenwel hier door niet vuil noch drekkigh; want allerlei drek, ook van de Varkens, vergaderen de Sinezen zeer zorgvuldelyk, en verkoopen dat voor mist op de landen.

In 't lantschap *Peking* heeft men Katten, die spier-wit en lang hair met neêrhangende ooren hebben. Groote Juffers houden deze Katten tot haar vermaak; maar zy willen geen zins muizen, mischien om datze al te lekker worden opgevoed. Evenwel ontbreken daar geen andre, dat goede Muis-katten zyn, hoewel de zelve zo lekker niet (daarom zy mischien ook des te beter zyn) opgevoed worden.

Katten.

Nergens vallen zo goede en veele Paerden, als in 't lantschap *Junnan*, en in 't lantschap *Suchuen* by de kleene krijgs-stad *Po*. In 't lantschap *Xenfi*, op den berg *Holan*, die drie hondert stadiën groot is, vind men veele wilde Paerden. De Sineefche Paerden vallen doorgaans niet zeer hoog, maar zyn wel in 't vleesch, breet van billen, en zeer sterk en arbeidzaam, gelijk wy zulks in onze opreis bevonden. Zy laten haar met een water-toom gemakkelijc bestieren, en doen, zonder datze geslagen worden, alle dingen zeer wel.

Paerden.

Ontrent de vesting *Siven*, vallen geele Muizen, die vry groot zyn, en hebben vellen die van de Sinezen zeer gezogt worden.

Gele Muizen.

Door geheel *Sina*, voornamelyk in 't lantschap *Quantung*, vind men Hertten, Hazen, Reen en diergelijc wilt; in 't reizen zietmen de zelve op de wegen dikwils by heele troepen loopen.

In 't lantschap *Xantung* zyn Wolven, die de menschen en de vrugten aantasten.

In 't lantschap *Xenfi* vind men veele Beeren, waar van de Sinezen de voorste voeten in groote waarde en voor een groote lekkernye houden.

Beeren.

Ontrent de hoofstfad *Linyao* leggen bergen, waar op zig wilde Ossen en dieren als Tygers onthouden; van de vellen van deze laatste maken de Sinezen kleeren.

In

Rhinoceros
of Neus-
hoorn.

In 't landschap *Suchuen*, by de kleine stad *Po*, heeft men ook zeker dier, dat op Grieks *Rhinoceros*, en op Neêrduitsch *Neus-hoorn*, dewijl het een hoorn op de neus heeft, genoemd wort. Dit dier is donker asverwigh van huid, gelijk de Olifanten, glat van lichaam, en op 't lijf niet met hair bezet. De huid is ook vol rimpelen en kerven, die over malkandre schieten, en het vel is zoo hart, dat 'et naauliks met een Japonschen zabel door te houwen is. Want dit beest is niet met schobben (gelijk het by ons geschildert wort) gewapent, maar deze kerven verbeelden zodanige schobben of schilden. Heeft een smuil als een Varken, doch zo stomp niet, maar spitzer, en boven de neusgaten vertoont zich (gelijk gezegt is) een hoorn, waar na dit dier ook op Grieks *Rhinoceros*, en op Neêrduitsch *Neus-hoorn* genoemd is. Deze hoorn is gemeenlijk zwart, dikwils asverwig, en zomtjits, hoewel zelden, wit van kleur, die ook veel duurder dan d'andere verkocht wort. d'Een is ook grooter dan d'ander na den ouderdom van den *Rhinoceros*.

In grootte en dikte van lighaam verschilt de *Rhinoceros* weinigh van den Olifant, maar hy valt veel korter van voeten; waar door hy ook zo aanzien-

lijk niet is. Dit dier is zodanigh van aart, dat het niemant schade zal doen, indien het niet eerst aangerant en getert wort: want dan stelt het zich yze-lijk en wreed aan, en niet alleen tegen de genen die het quaat hebbengedaan, maar het tast ook alles aan, wat hem tegen komt, en velt heele boomen met groot geweld ter aarde. Als de *Rhinoceros* eenen mensch ter aarde heeft gesmeten, zo doot hy den zelve met het lekken van zijne tong, die zeer scherp en rouw is; daar na knaagt hy de huid en 't vleesch tot het gebeente af. Een gedenkwaardigh exempel van zijn overgrootte wreedheit, stelt zeker Schrijver *Jakob Bontius* in deze woorden ten toon. Als de Sekretaris van onze stad *Batavie*, op 't eiland *Java*, *Dirk Jemming*, onlangs, verzelschapt met noch twee andere, te paert uit vermaak in 't bosch was gereden, quam hy op een moerasachtige plaats by een *Rhinoceros* met zijn jong, die, als hy hen zag, opstond, en langzaam te rug trad, en zijn jong voor zich na 't bosch dreef, en gedurigh met de snuit voortstiet, als het by wijlen staan bleef. Midlerwijle vervolgde een onder hen te paert dit beest, en sloeg het van achteren met een Japonschen zabel; doch de houw drong niet door, van wegen
de

de dikte der huid, en quamen alleen eenige witte streepen op de rug en achter op de billen. Zeer lijdzaam verdroeg hy dit, tot dat hy zijn jong onder de heesters en doornen had verborgen: want toen gong hy met yzelijk geknor en geraas op den Ruiters los, vatte hem by zijn broek, en scheurde die met den bek aan flarzen. Maar het paert, mischien een weinigh wijzer dan d'opzitter, sprong te rug, en vluchte weg; waar op de Rhinoceros hem met al zijn magt vervolgde, en scheurde heele boomen, en al wat hem in den weg stont, met een groot gedruis ter neder. Als de Ruiters weêr ter plaatze was gekomen, daar hy zijne makkers gelaten had, en de Rhinoceros de zelve zag, verliet hy den Ruiters, en tatte d'anderen aan, die zigh, om zijne verwoedheit t'ontgaan, achter twee boomen schuilden, die nauwliks met de stammen twee voeten van malkandre stonden. En juist, t'hunner geluk, wilde dit domme beest tusschen deze bomen door, en schudde en beweegde de boomen niet anders, als of 't riet was geweest. Ondertusschen kregenze tijt en plaats om hunne roers te lossen, en troffen het beest met een kogel door de hersenen, dat het neder viel. Hy eed steekeligh loof en doornige takken, die hem op de tong geen letzel geven, dewijl de zelve zeer hart is. Hy voert groote vyandschap met den Olifant, en als hy vegten zal, slijpt hy eerst zijn hoorn tegen de steenen. Allermeeft zoekt hy den Olifant in den buik te treffen, dien hy weet dat het allerweekste is, en als hy hem dien open gefcheurt heeft, zo laat hy hem leggen en doot bloeden. Hy volgt in geluid de Varkens, dewijl hy mede knort. De Mooren eeten zijn vleesch, 't welk zo peesachtigh is, dat het stale tanden vereischt om dat te bijten. De wijn, daar in de huid van een Rhinoceros te weeken heeft gelegen, is een krachtigh geneesmiddel tegen alle quaataardige koortzen. Zommigen geven ook den hoorn tegen het vergift in; by de derste Romeinen wierdt eertijds deze hoorn in de baden voor een Oly-kruik gebruikt: want daar in wiert d'olie, die om te wasschen bereid was, bewaart.

Dit dier was ten tijde van Aristoteles nochte aan de Grieken, nochte aan de Romeinen, DE LXIV. jaren voor d'opbouwung der stad Romen, bekend. Wie hem eerst tevoorschijn heeft gebracht, daar over is onder d'oude Schrijvers een groot geschil. Dio zeyd, dat de Rhinoceros allereerst in 't zegepralen van Augustus is overgebracht; maar Plinius verhaalt dat hem Kneus Pompeus eerst in de schouw-speelen gebruikt heeft. Daarom heeft ook Solinus geschreven, dat voor den tijd van Kneus Pompeus de schouw-spielen den Rhinoceros niet gekent hebben.

Door het gansche landschap *Chekiang* onthouden zigh Tygers; maar op den berg *Kutien*, ontrent de stad *Kiu-chou*, heeft men Tygers, die den menschen geen quaat doen; hoewel de geenen, die in de aangrenzende gewesten vallen, zeer wilt en wreedt zijn; maar indien deze wilde op dezen berg komen, zo wordenze tam; invoegen datze niemant dan schade doen.

Op verscheidene plaatzen in *Sina* vind men ook Olifanten; maar de beste in de landschappen *Nanking* en *Junnan*. Een weinigh, dewijl zulks van andere alreê wjltloepig is beschreven, zal ik van dit dier hier by voegen. De grootte der Olifanten is verscheiden. Te Konstantinopelen is 'er een gezien, die van d'oogen tot het uittersten van den rug elf voeten, en van de oogen tot het einde van de snuit acht voeten lang was. In hoogte rijzen zommigen tot twaalf, andere tot dertien, eenige tot tienmaal negen duimen. Alayzius Kamustus schrijft eenen gezien te hebben, die meer vleesch als vyf van onze Stieren had. Zy zyn alle zwart, behalven d' Etiopische; dat nochtans de Koning van *Narzinga* een witten Olifant gehad heeft, getuigen de Schrijvers van de Oostindische Scheepsvaart. Zy hebben een gerete of gekerfde huid, en die van een vaste hardigheit schynt te zyn, daarom gebruiken de Mooren die voor schilden, en de Peguanen in plaats van wapenen. De zelve is nochtans harder op den rug als aan den buik. Om te kauwen, hebben zy binnen vier tanden; behalven die voor uit stecken, in de mannetjes krom ge-

bo-

bogen, en in de wyfjes regt neêrwaarts. Het onderste kakebeen wort alleen in 't kauwen beweegt, en het bovenste ruft altyt. Op die plaats, daar in andere dieren de neus staat, hebben d'Olifanten een lang, smal en hangend deel, de snuit geheten; dit reikt tot op d'aarde, heeft op 't eind een opening, is fchoraghtigh, buigzaam en flibberigh. Deze snuit gebruiken zy in plaats van een hant: want zy vergaderen daar mede zo wel drooge als vogtige spijsze, en brengen die tot aan den mont.

*Leerzaam-
heit der Oli-
fantem.*

Van de zonderlinge leerzaamheit der Olifanten, vind men verscheidene exempelen by d'oude en nieuwe Schrijvers aan-geteekent. Plinius schrijft datze wapenen in de lugt werpen; datze met malkandre schermen, en op de wijs van een wapen-dans met malkandre spelen. Een te Romem, die geleert was eenige nauliks losbare knopen te maken, van zijnen meester bestraft zijnde, vond men dat hy zigh by Mane-schijn daar in zelf oeffende. Augerius Busbequus schrijft, in zyne Turksche Brieven, gezien te hebben, dat een jonge Olifant, op het zingen van een ander, al dansfende de voeten by beurte beweegde; dat de zelfde ook met de bal speelde, en de snuit voor een kolf gebruikte. Van den tydt en

wyze van paren wort by de Schrijvers verscheidentlijk gesproken. Plinius ^{Haar teeling.} zaid, dat het mannetje op zyn vyf, en 't wyfje op haar tien jaren begint te verzamelen; maar Aristoteles eigent nu beide twintigh, dan het wyfje twaalf jaren toe, als zy heel haastigh, en vyftien als zy heel traag beginnen te verzamelen. Zy zoeken voornamelyk in 't water te verzamelen, en dat meent men zo voor het wyfje als mannetje gemakkelyk te zyn, dewyl hy in 't beginnen lichter door 't water opgeheven wort, en na het werk bequamer afzakt. Zy verzamelen noit als in 't verborgen, en het mannetje hervat de verzameling noit als in 't verborgen, en maar alle drie jaren eens, en gebruikt daar en boven noit het zelfste wyfje. Ten einde van haar verzameling zynze heel wilt, en smijten de stallen der Indianen onder de voet. Hoe lang zy zwanger gaan, daar af heeft men ook geen zekerheit. Eenige stellen een jaar en zes maanden, andre drie jaren, zommige tien. Daar zyn 'er die zeggen datze op haar acht jaren werpen. Zy baren al persfende met pijn, en op haar achterste beenen neêrhuikende. Zommigen schrijven datze maar een eenigh jong voortbrengen, andere vier. Zo dra het jong gebooren is, ziet engaat het,

en zuigt met den mont, en niet met den snuit, tot acht jaren. De Olifant voert vyandschap met den Rhinoceros, Leeuwen, Slangen, Tygers, Rammen, Varkens en Draken, als ook met sommige verwen, en met hervuur. Van den Rhinoceros spreekt Plinius aldus: In de schouw-speelen van den grooten Pompeus, is een Rhinoceros gezien, een gebooren vyand van den Olifant. Hy bereid zig, met zijn hoorn tegen de klippen te slijpen, ten strijd, en tracht in 't vechten meest na den buik, dien hy weet in den Olifant allerzagtst te zijn.

Tygers.

In 't lantschap *Junnan*, ontrent *Chinyven*, leid een berg, *Nalo* geheten, waar op zig zeer wreede Tygers en Luiparden onthouden. In 't lantschap *Quangsi*, op den berg *Xepao*, by de hoofstid *Guchen*, vallen mede zeer wreede Tygers. De Tygers zijn wreeder dan de Leeuwen, en zoeken vierigh na de menschen, ja achtervolgenze tot in de hutten en huizen, en indienze de deuren niet vast geslooten vinden, zo komenze heimelik binnen, en nemen den een of den ander, en sleepen hem weg, niet anders als de Kat de Muis. Zy klimmen ook op de boomen, en halen de geenen daar af, die daar op gevluucht zijn, om hare wreedheit

t'ontgaan. Evenwel wort zijn wreedheit ook dikwils getemt en gebroken, als hy met eenen stok ontrent de nieren geslagen wort, waar door hy bezwijkt en overwonnen wort; en is ook niet wel op een ander wijze te temmen. De Tyger is op menschen en dieren, die hem tegen komen, even fel gebeten; maar de natuur heeft zodanigh verderf eenighzins te vooren gekomen: want hem verzelfchapt altijd een ander klein dier, dat met zijn geduurigh blaffen zijn tegenwoordigheid te kennen geeft, op welk geluid de andere dieren of weder keeren, of zig verschuilen; maar de menschen vluchten. Hy is ook zeer graag na menschen-vleesch. Het is niet te zeggen, hoe zeer die van *Bengale* den Tyger vreezen, en noemen hem daarom ook met verscheide namen, vreezende datze anders terstont zouden verscheurt worden, indien zy hem altijd met zijn eigen naam noemden. De Tygers en Rhinoceros, schrijft Bontius, dragen elkandre een zonderlinge grote vrient-schap toe: want alwaar de Rhinoceros zig by geval onthoud, daar houdt de Tyger gemeenlijk ook zijne legerplaats, en veeltijts ziet menze by elkandre gaan. Als ik dit den Javanen naerstigh afvroeg, gavenze my hier af geen

geen onwaarschijnlijke reden; te weten, dat de Tyger, door dien het een vleesch-eevend dier is, dikwils veel dingen gulzigh inslokt, waar door hy nootzakelijk dikwils een zwakke maag moet krijgen. Maar de Rhinoceros eet alleen groente en loof, en wort hierom alleen van den Tyger gevolgt, op dat hy zijn drek voor een geneesmiddel mag gebruiken, evencens als de Katten nip of katte-kruid, de Honden honts-gras, en de Hertten diktamnus voor een geneesmiddel eeten. Want dat zy elkandre maar een geveinsde vriendschap toedragen, kan men hier aan bespeuren, om dat het wijfje van de Rhinoceros, als het haar jong voed, niet lijd dat de Tyger neffens haar gaat.

In 't landschap *Quangsi* vind men zeer groote Yzere Varkens, met penen van anderhalf voet lang, die zy, met een zonderlinge beweging des lichaams, op eenen ieder weten uit te schieten, en dat niet zonder groote schade van de geenen die zy treffen.

Dier Xc.

In 't landschap *Xensi*, (gelijk ook te vooren in 't beschrijven van 't landschap *Xensi* verhaalt staat) vind men het dier *Xe* geheten, daar af de Muskus komt. Als dit dier uit den rijke *Lu*, in 't aangrenzende Rijk *Laos* gebragt wort, zo sterft het terstont, gelijk de visch buiten 't water. Dit dier onthoudt zig ook in 't landschap *Suchuen*, ontrent de stad *Paoning*, op het gebergte.

In den Rijke *Gannan*, is een zeker dier, *Fese* geheten, dat by na de gedaante van een mensch heeft: is lang van armen, zwart en ruig op 't lijf, snel te voet, en lacht luidruchtigh, evencens als een mensch; maar het verslint den zelve, als het dien kan krijgen.

In 't landschap *Suchuen*, by de hoofdstad *Cungking*, leid een berg, *Toyung* geheten, waar op Apen gevonden worden, die in grootte en gestalte zeer na met de menschen over-een-komen. Ongemeen zijn deze beesten op de vrouwen verslingert, die zy ook dikwils trachten weg te nemen, om daar meê haar lust te boeten. Diergelijk wanschepzel beschrijft de Heer Ni-

klaas Tulp, een man van uitsteekende geleertheit, in zijne Genees-kundige Aanmerkingen met deze woorden:

*By onze tijd is uit Angola gebracht een Indiaansche Satyr, die aan zyne Hoogheit de Prince van Oranje, Fredrik Hendrik, geschonken wiert. Het was een wiervoetigh gedierte, zveem zeer wel na den mensch, en wort by d'Indianen Oran-Outang, dat is, een wilt mensch, genoemd. Had de lengte van een driejarigh, en de dikte van een zesjarigh kint, 't lijf vet noch mager, maar was viershotigh, zeer wakker en gauw, en van zo dicht gevoegde leden en groote spieren, dat het meest al konde doen wat het wilde. Van vooren overal kaal, van achteren over al zwart hair, het aanzicht ruig, en als van een tandeloos oud wijf, met een ingedrukte breede of platte neus. Het had ooren als een mensch, de borst, (zijnde een wijfje) met twee verheven mammen, de buik had wat dieper ingaande navel, de boven en onderleden den mensche zo gelijk, als het een *Ai* het ander. D'elleboog had haar vereischte zamen-voeging, de handen perfecte vingeren, de duim rechte menschelijke gedaante; voorts d'onderleden haar braien, en de voeten natuurlijke bielen. En door deze geschikte en fatsoenlijke gestalte kon het recht over end gaan, en lichtelijk een redelijk zwaar gewicht heffen en dragen. Als het dronk, nam het met de eene hant het oor van den kan, en met de ander lichte het de zelve op: gedronken hebbende, wiste het bescheidenlijk de mond en lippen af te vegen, als een manierlijk mensch; het was zo bebedelijk in 't slapen, dat het zijn hoofd hooger, en als op een kussen leide, 't lichaam zo bequaam dekkende, als of er een zacht en teer mensch gelegen had. De Koning van Sambaces, heeft aan mijnen buurman, Samuel Blommert, vertelt, dat deze Satyrs, inzonderheit de mannetjes, op 't eiland Borneo zo stout en kloekmoedigh zijn, en zo sterke spieren hebben, dat zy wel tegen gewapende mannen dorsten aangaan, als ook tegens vrouwsperzoonen, die zy zomtijts met hitte tocht ontshaakten en verkrachten; in-voegen d'Indiaansche vrouwen de bosschen, daar deze onbeschaamde beesten zich onthouden, als de pest vlieden.*